

VELTRUSY

VELTRUSY

VELTRUSKÝ ZÁMECKÝ PARK

Od dávných dob dolní toky větších řek doprovázejí v rovinách komplexy porostů dřevin a bylin, kterým říkáme lužní lesy. Zvláštní charakter lužních lesů byl dán neustále se měnícími toky řek, které se v širokých meandrech vinuly krajinou, zanechávaly po sobě slepá ramena a tůně a pravidelně se při jarním tání rozlévaly do širokého okolí. V takových podmínkách mohlo růst jen takové rostlinstvo, kterému nevadilo zaplavení po určitou dobu a kterému během roku vyhovoval poměrně vysoký stav spodní vody.

Takový lužní les doprovázel dolní tok řeky Vltavy i tam, kde Václav Antonín Chotek v letech 1710–1720 začal budovat zámek. Bylo to v místech, kde se Vltava u Veltrus rozvětvovala ve dvě ramena a vytvářela tak vlastně veliký ostrov, na němž stál dvůr, kterému se také Ostrov říkalo. Zároveň se zámek bylo jeho nejbližší okolí měněno na park. Můžeme předpokládat, že tehdejší zámecký park byl založen ve formálním, pravidelném, tzv. francouzském slohu. Pro tuto fázi vývoje zahradních slohů je charakteristické, že krása při-

Vstupní schodiště se sochami F. A. Kuena

rozených tvarů živé přírody byla záměrně potlačována a rostliny (stromy, keře, květiny) byly formovány plošně i prostorově do geometrických tvarů podřízených architektuře zámku. Podobným způsobem bylo asi upraveno nejbližší okolí zámku do pravidelných parterů a záhonů s ornamentálními výsadbami květin a tvarovaných dřevin. Do lužního lesa tvůrci parku nezasahovali pravděpodobně více, než vytvořením dlouhých průseků, navazujících na architekturu zámku a alej v ose zámku. V polovině 18. stol. se z celé řady příčin přežil pravidelný zahradní sloh a z Anglie se do celé Evropy téměř lavinovitě rozšířila nová kvalita, nový zahradní sloh, tzv. anglický park. Zprvu měl nový sloh ráz, kterému říkáme romanticko-krajinářský, tj. byly v něm různým způsobem zdůrazňovány partie, které měly působit na člověka určitými dojmy. V tomto duchu byly v Evropě přebudovány dosavadní pravidelné parky a zahrady. Nová vlna pochopitelně zasáhla i Veltrusy. V r. 1764 hrabě Rudolf Chotek částečně rozšiřuje park. Podstatné změny, rozšíření a umělecké ztvárnění celého parku však Jan Rudolf Chotek provádí od let 1784–1785. V těchto letech totiž rozsáhlé povodně podstatně změnily tok Vltavy, která definitivně opustila své východní rameno a nadále tekla zhruba v týchž místech jako dnes. Aby se zachoval charakter ostrova, bylo vybudováno regulační zařízení, které zajišťovalo přítok vody do kanálu, vedoucího opuštěným východním ramenem Vltavy. Tato úprava je počátkem vzniku veltruského parku v takovém rozsahu, v jakém se po různých změnách zachoval do dnešní doby. Je to zvláštní typ okrasného statku („ferme ornée“), jaký byl tehdy v oblibě v podobě esteticky působících polních ploch rozdělených alejí a s několika remízky, uzavřených stromovými kulisami parkových ploch. V duchu krajinářského romantismu se v areálu parku stavěly rozmanité stavby — pavilóny, mosty, jeskyně apod. Každá stavba určovala ráz svému okolí a sloužila svým šlechtickým majitelům k pořádání intimních oslav a svačin i romanticky zbarveným kratochvilkám. Do dnešních dob se zachovaly jen důkladnější stavby. Jsou to: Laudonův pavilón, jeskyně, Dórský pavilón, Chrámeček přátel venkova a zahrada, socha sedícího boha Marse, most se Sfingou, Egyptský kabinet, Červený mlýn, pavilón Marie Terezie a několik méně významných a drobnějších. Stavby lehčí a dřevěné však již zanikly. Asi od poloviny 19. stol. nastává postupný úpadek v údržbě

veltruského parku, souvisící s úpadkem rodu Chotků. Sláva parku tedy netrvala příliš dlouho. Nebylo tu již tvůrčí osobnosti. Na někdejších parkových plochách se začalo hospodařit lesnickým způsobem a výsledek těchto metod jsme převzali jako dědictví v podobě vytáhlých, dlouhých kmenů stromů s malou korunkou ve velké výšce.

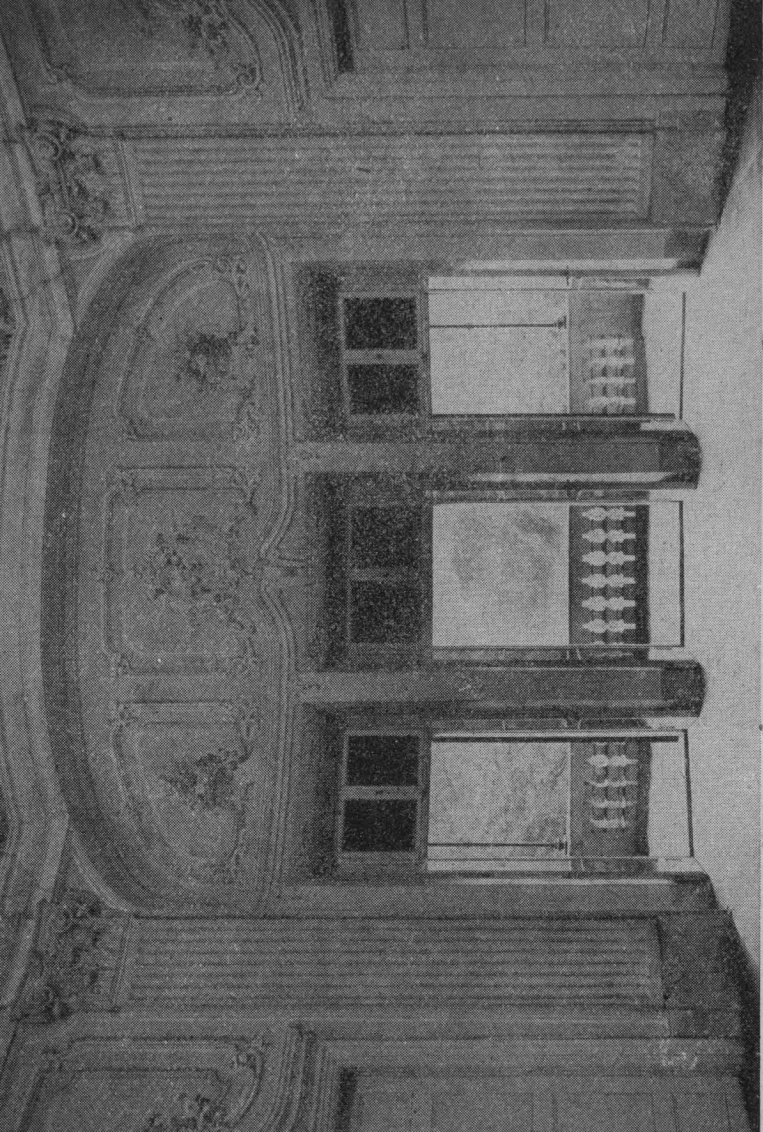
Důležitým mezníkem biologické podstaty parku byla regulace Vltavy koncem 19. stol. Koryto řeky se prohloubilo, byl vybudován jez, takže hladina Vltavy se dostala několik metrů pod úroveň parku. Tím ztratil kanál zdroj napájení. Některá ramena vyschla a v hlavním rameni zůstala jen stojatá voda s nepatrným přítokem podzemních pramenů. Ztráta napojení kanálu znamená jedno z podstatných estetických ochuzení parku a do budoucna je nutno bezpodmínečně počítat s jeho opětným napojením.

V r. 1945 přechází celý objekt i s parkem do majetku státu. Nastává nová etapa v dějinách celého areálu. Tímto letopočtem končí dlouhé údobí pustnutí parku a nastává proces postupné obnovy jeho někdejší slávy. Nebude to však hned. Následky špatné údržby parku po dlouhá desetiletí nelze snadno odstranit; vyžádají si ještě po řadu let mnoho a mnoho usilovné, systematické a cílevědomé práce. Park si to bezesporu zaslouží pro svou historii, rozlohu, typ svého založení i pro své zvláštnosti jako je obora se stádem daňků, havraní rezervace, mohutné duby, platany, lípy a jiné domácí a cizí dřeviny atd. Především si to však zaslouží již proto, že bude klidným a estetickým prostředím oddechu lidem, kteří si sem přicházejí odpočinout po každodenním shonu dnešního života. Je třeba, aby veltruský park v budoucnu lidem vždy přinášel osvěžení a poučení. Každý, kdo dneska z parku odchází, musí být obohacen množstvím pěkných dojmů; činorodě si přeje, aby jich do budoucna stále přibývalo.

Na následujících stranách:

Salla terrena

*Východní stěna loveckého sálu
s výhledem do parku*

ZÁMEK

Veltrusy byly založeny koncem 17. stol. Kolem ležely rozsáhlé lesy s loukami, které přinášely značný výnos majiteli, pražskému prokurátoru baronovi ze Scheidlerů. Od něho panství získal hraběcí rod Chotků. Chotkové zastávali důležitou hodnost u vídeňského dvora i v Praze, patřili k předním šlechtickým rodinám tehdejších Čech. Veltruské panství vlastnili během celého 18. a 19. stol. Druhý chotkovský majitel Veltrus — Václav Antonín — vybudoval zde lovecký zámek ve stylu sezónního šlechtického sídla, jaká se stavěla začátkem 18. stol. ve Francii. Se stavbou se započalo ve dvacátých letech 18. stol. Autorem zachovaných plánů z r. 1744 byl patrně F. M. Kaňka. Budova byla původně přízemní. Další majitel dal přistavět patro a prodloužit trakty křídel; původní půdorys byl zachován. Tím nabyl zámek své dnešní podoby.

Ukazuje nám typ šlechtického sídla 1. poloviny 18. stol., který tehdy dorostl v útvar, vyhraněný po stránce umělecké i účelové. Architektura zachovává přísnou souměrnost: křídla budovy se rozbíhají ve čtyřech pravidelných paprscích od válcového středu, který je převyšuje, takže v průčelním pohledu vzniká malebná kulisa výškově odstupněná a prostorově členěná. Dekorativní dojem zvyšuje křídlové schodiště v průčelí. Zdobí je symboly lovu — sochy psovodů a podkoní s koňmi, práce F. A. Kuena. Tento celek však nevyjadřuje pouze umělecké cítění své doby. Dává nám nahlédnout i do způsobu života a kultury společnosti, které sloužil. Jednotlivé části budovy i řešení bezprostředního okolí zámku měly svůj účel, odpovídající soudobé etiketě a společenským zvyklostem. Střední válcový pavilón byl určen k účelům reprezentačním. V přízemí je salla terrena, v patře lovecký sál, kde se shromažďovala společnost v době lovů a kde se konaly slavnosti a plesy. V křídlech byly místnosti, určené intimnímu soukromému i společenskému životu: salóny, ložnice, obytné pokoje. Hosté se sjížděli na čestné nádvoří, oddělené od parku řadou soch z dílny M. Brauna. Sochy představují alegorie dvanácti měsíců a čtvero ročních dob. Koncem 18. stol. byly kolem čestného nádvoří přistavěny dva trakty budov pro hosty a úřednictvo. Uzavírají z obou bočních stran prostranství před zámkem.

Zahradní úprava čestného nádvoří

Interiéry zámku se nám zachovaly v původní úpravě pouze zčásti. Téměř neporušené celky představují sala terrena, čínský salónek, lovecký sál a tzv. sál Marie Terezie. Sala terrena je koncipována jako prostor, v němž výzdoba stěn navazuje na otevřené výhledy do parku. Fresky, vytvořené podle vzorů rytin francouzského grafika J. Callota, budí iluzi zřícenin s průhledy na slunné mořské pobřeží, otvírají strop pohledem k fiktivní obloze. Ozývá se zde charakteristický rys kultury 18. stol. — záliba v kulise romantické krajiny, v divadlech a karuselech. Stejně typově zajímavý je čínský salónek. Vzácné dobové tapety, zdobené chinoiseriemi, tvoří rámec souboru nábytku, vyrobeného podle čínských vzorů, přetvořených evropským vkusem. Čína a její kultura se tehdy těšila velikému zájmu. Vzory čínského hedvábí, porcelánu a lakovaného nábytku byly módní předlohou pro celá odvětví uměleckého řemesla a průmyslu. Vlna záliby v čínské kultuře přišla z Francie a rozšířila se ve střední Evropě. Veltruský salónek je stylově čistou ukázkou této módy. Lovecký sál nás uvádí do prostředí společenských slavností, které se zde pořádaly v době honů. Na hostiny a plesy upomínají oba balkóny, určené pro hudebníky. Rakouský malíř J. Pichler vyzdobil sál v letech 1764—1765 freskami, které v postavách antických božstev symbolizují Jitro, Poledne, Večer a Noc. Spolu s křehkou ornamentikou štukatury a pastelovými nátěry stěn vytvářejí celek působící vzdušnou lehkostí, příznačnou pro rokokové interiéry tohoto druhu. Sál M. Terezie představuje opět jiný typ společenského prostoru. Křišťálový lustr, benátská zrcadla, nábytek ve slohu Ludvíka XVI. i vitríny s vídeňským porcelánem vyvolávají atmosféru pohodlí a intimity.

Ostatní místnosti nezachovávají původní rozestavení nábytku, najdeme v nich však velmi cenné tapety z 2. poloviny 18. stol., rokokové a klasicistní krby a množství zajímavého materiálu z uměleckého řemesla 18. stol.: soubor míšeňského porcelánu, holandské tapiserie, nábytek zdobený bohatými intarziemi. V obrazové výzdobě převládají portréty rodiny Chotků. Dnešní stav zámku je výsledkem restauračních prací, které zde probíhaly v letech 1956—1957. Tehdy byla pod empírovou výmalbou odkryta rokoková výzdoba stěn v loveckém sále a v tzv. jídelně objevena nástropní malba z poloviny 18. stol. — scéna „Judita a Holofernes“.

Dórský pavilón v zámeckém parku

Na titulní straně: pohled na zámek z parku

Na následující straně: pavilón Přátel přírody a zahrad

Vydalo v roce 1963 Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje ve spolupráci se Státním ústavem památkové péče a ochrany přírody v Praze.

Text dr. Ludíše Letošníková a inž. Jan Ondřej. Snímky z archívu SÚPPOP (V. Hyhlik) a Dalibor Kusák.

Tisk: Mír 1, n. p., provoz 12, Praha 3 — Cena 0,80 Kčs — F-03*30077